

rövid történetével és gyűjtési irányelveinek vázlatával (alapított 1867-ben). — A «Deutsche Bücherkünstler und Gebrauchsgraphiker der Gegenwart» rovat tartalmaz tanulmányokat közl a modern német grafika markáns alakjairól. H. NACHOD Fritz RICHTER salzburgi grafikus-illusztrátor egészséges humorú, talpraesetten naív művészetét mutatja be. E. HÖLSCHER tollából a tehetséges reklámtervező Karl MICHEL szélsőségek közt hányódó fejlődésmenete tárul elénk. K. BLANCK Karl RÖSSING esseni fametsző-illusztrátor érdes, energikus művészetéről ír: RÖSSING gyökeres, népies monumentalitásra törő művészete orosz autorok (GOGOL, DOSZTOJEVSKIJ) illusztrálásában éri el fejlődése csúcspontját. — A tízenkét füzetre terjedő évfolyamban a felsorolt művelődéstörténeti érdekű tanulmányok mellett számos cikk tárgyal aktuális tipográfiai, betűöntési, reprodukciótechnikai, festékhasználati etc. problémákat: a 6. és 8. füzet kizárólag ilyes kérdésekkel foglalkozik.

DR. BARTHA DÉNES.

Bulletin du Bibliophile et du Bibliothécaire. 1929 november—decemberi és a folyó év január—szeptemberi számai. A francia könyvbarátok érdeklődésének előterébe az első-, az igazi első-, az eredeti-kiadások feletti viták és felvilágosítások állanak. Már régóta folynak az érdekesebbnél érdekesebb cikkek egy-egy nevezetes mű «princeps»-je körül. Úgy e kérdések, mint egyes írók művei bibliográfiájának pontosságát kiegészítő közlemények, valamint irodalomtörténeti érdekességű bibliográfiai ritkaságok, felfedezések leírása kizárólag a francia bibliofil érdekelvén, ismertetésüket elhagvhatjuk. Figyelmünkre méltó azonban HESSE Raymond cikksorozata, amelyben a francia bibliofil-társaságok felsorolását és ismertetését folytatja. A Bulletin előző számaiban hét cikkben sorolta fel a háború kitöréséig alakult bibliofil társaságokat és ismertette munkásságukat. VIII—XIX-ig számozott cikkeiben HESSE sorba beszámlol a háború vége óta alakított bibliofil-társaságokról, céljaikról, tárgyaikról, kiadványaikról. Jellemző, hogy már két női bibliofil társaság is alakult. Ezek közül az első a «Les Cent-une» nevet vette fel azért, hogy már címében jelezze, hogy tagjaik nők (levén a francia számjegyek közül az egy = *un*, az egyetlen, melynek nőnemű formája is van = *une*, tehát a «számjegyek» nők.) A bibliofilek úgy segítettek magukon, hogy feleségeiket igyekeztek felvétetni a tagok sorába. A második női bibliofil-társaságnak ez a címe: «Cent femmes amies des livres». Céljuk női írásokat, nők illusztrációival kiadni. Ezt szabályzatukba azonban nem vették fel, mert szabad kezet kívántak biztosítani maguknak, hogy esetleg férfiművét is kiadhassák. A párisi társaságok után a vidékiekre került a sor s a Normandia-i könyvbarátok a 19-ik ismertetett társaság a «La Nouvelle Société Normande du Livre Illustré» 1929-ben alakulván meg, valószínűleg még néhány könyvbarát egyesülettel a következő számokban még meg fogunk ismerkedni. A tagok 600—1000 frankot, néhol többet is fizetnek egy évre, amely összegért egy szép könyvet kapnak. Gazdag az az ország, amely a gyűjtés és a műérzék egyik ágában ily nagy érdeklődést és eredményt tud felmutatni. DORMOY Marie: Jaques DOUCET-ről ír meleg megemlékezést. Meg is érdemelte, mert vagyonszerző mesterségén kívül (nagy szabó) a gyűjtéshez és az igazi maecenasi működéshez is jól értett. Tíz éven át a XVIII. század termékeit — kizárólag csak a legelsőrangúakat — gyűjtötte képből, bútorban

könyvben, miegymásban. Amikor ezzel betelt 1912-ben nemcsak Páris, hanem az összes nagy műgyűjtők óriási érdeklődése közben előverte az egészet. Erre azután korának tárgyai felé fordult figyelme s újból elkezdte a gyűjtést. Érdeklődési köre megint oly széleskörű volt, mint amikor a XVIII. század érdekelte. Sőt még egy újabb célkitűzéssel is megtoldotta azt: művészeti könyvtárt kívánt létesíteni, mert Párisnak ilyfajtaú gyűjteménye még nem volt. Hamarosan összegyűjtött egy több mint 100.000 kötetből és 200.000 fényképből álló szakkönyvtárat, amelyet metszetekkel, kéziratokkal s mindenféle segédeszközzel egészített ki. Ezt a Rue-Spontini-beli házában állította fel s a szakembereknek rendelkezésére bocsátotta, mi több, a dolgozóasztalokon elvéve cédulákat helyezett el, melyeken a használókat arra kérte, hogy oly könyvek pontos címét, amelyekre szükségük volna, jegyezzék fel, hogy beszerezhesse azokat. Ezt a «Bibliothèque d'Art et d'Archéologie»-t 1918 január 1-én az Egyetemnek ajándékozta. De gyűjtő munkásságát itt sem fejezte be, mert folytatta a mának — hogy ne mondjuk lehetőleg a holnapnak is — felgyűjtését. E tevékenysége és áldozatkészsége nemcsak a legújabb irodalomra vonatkozott, hanem a távoli keletre is. Legérdekesebb volt az a módja, amellyel «leveleket» gyűjtött. T. i. az általa pártfogolt írók, művészek, tudósok hálájukat egy levéllel rótták le, melyben valamely témáról alkotott nézetüket írták meg. Ne felejtjük, hogy a levélírók a legszélsőbb jobboldaltól, a legszélsőbb balig minden irányt képviseltek. Ezt a pompás gyűjteményét, melyet nevének kezdőbetűivel A. J. D.-könyvtárnak hívott, az előző ajándék toldaléka gyanánt közvetlenül halála előtt szintén az Egyetemnek ajándékozta. — Ugyancsak DORMOY Marie ismerteti a Bulletin áprilisi és májusi számában a DOUCET ajándékozta művészeti könyvtárat. Ennek méltó elhelyezésére ROTSCCHILD Salamon báróné egyik párisi palotáját ajándékozta az államnak, amelyben azután a könyvtárat, eredeti felosztása s csoportosítása szerint felállították. A könyvtárhoz csatlakozik a 40.000 darabból álló árverési-eladási katalógus gyűjtemény. A metszetek sora, a könyvnyomtatás fejlődését bemutató nyomtatványok sorához a kéziratok csoportja tartozik, amelynek gazdagsága még kiaknázatlan. Hogy DOUCET nemcsak gyűjtő ember volt, hanem ezen felül céltudatosan dolgozott is, mutatja a kéziratgyűjteményben lévő tömérdek másolat, amit a levéltárakban lévő óriási iratanyagból készítettett, hogy a kutatóknak a művészekre és művekre vonatkozó anyagot ne kelljen egyenként a levéltárak tömkelegéből kikutatniok. Ugyancsak DOUCET áldozatkészségéből készült el a Mercure 1672—1832. terjedő évfolyamainak művészi cikkeiről egybeállított lajstrom vagy a francia és külföldi művészi cikkeiről egybeállított lajstrom, vagy a francia és külföldi művészi folyóiratok repertoriuma. DOUCET élete eredményes és példaadó volt; igaz, hogy lelkes tárgy szeretete megfelelő anyagi erővel járt szorosan karöltve! — Bennünket tárgyánál fogva a HUREPOIX álnéven s «Un Beau métier qu'on n'apprend plus» címen a könyvtáros képzés kérdésével foglalkozó cikksorozat közelebb érdekel. Sajnos írója nem minden hónapban közöl egy-egy folytatást s így idén csupán három folytatás jelent meg, úgy hogy a kérdés összefoglalását nekünk is későbbre kell hagynunk. Egyelőre csak annyit említünk meg, hogy a francia közkönyvtárakban alkalmazandó könyvtárosok felvétele ma semmilyen speciális

könyvtártani képesítéshez nincs kötve. HUREPOIX még be sem fejezte bevezető fejtegetéseit, amikor egy névtelen hosszú levélben azt fejté ki valaki, hogy a levéltárnokképző intézet az Ecole des Chartes, az első évben 30 órán át könyvtártant tanítván: régi előjogát, hogy a könyvtárnokok 1/3 része az okleveles paleografus-levéltárnokok közül neveztetik ki, — állítsák vissza. E közjáték megakasztotta HUREPOIX-t előadásában, mert elkellett mondania, hogy mit is tanult ő az Ecole des Chartesban könyvtártanból. Itt a fejtegetés abba maradt s majd ha a cikksorozat végére értünk, fogjuk összefoglalhatni javaslatait s a hazai viszonyok szempontjából mérlegelni. A Bulletin idei évfolyama, mely nemcsak francia, de általános érdekű cikkeiben bővelkedik a f. év augusztus—szeptemberi számában közli ESCOFFIER Maurice L'édition originale, théorie et définitions címen a franciaországi könyvtárosok ezidei kongresszusán (aug. 3.) Lyonban tartott felolvasását közli, a jeles szerkesztőnek F. VANDÉREM-nek azzal a lapalji jegyzetével, hogy noha nem ért vele mindenben egyet, kiadja, mert a Bulletin elvből közöl minden szakvéleményt. ESCOFFIER előadásának lényegét, annak befejezéseképen a következő pontokban foglalja össze: hívjuk egyöntetűen 1. azokat a műveket, melyek a szerző halála után jelentek meg: editio princeps-nek, 2. azokat, amelyek a szerző akaratából, tudtával, közreműködésével, annak életében jelennek meg: eredeti kiadásoknak = édition originale-nak, végül 3. azokat amelyek a szerző tudta, akaratára s beleegyezése nélkül látnak nyomdafestéket: édition originelle-nek. Lévéen ez párbetűs szóváltozás pejorativ értelemben, magyar megfelelője nincs. Ez utóbbi kitétel, mint általában az egész beosztást a francia bibliofilek aligha fogják elfogadni, mert éppen a francia nyelvű irodalomban hemzsegnék azok a jeles munkák, amelyek folyóiratokban folytatásokban jelenvén meg, ezeket Belgiumban, Hollandiában párhuzamosan könyvformában utána szedték, s korább dobták a könyvpiacra, mint ahogy a franciaországi nyomású, gyakran a szerző kisebb-nagyobb szövegmódosításait feltüntető kiadások — az *igazi eredeti* kiadások megjelentek.

I. K.

Revue des Études Hongroises. 1929. 1—3. (január—szeptember.)

A kitűnően szerkesztett folyóirat 1928 óta — igen helyesen — megrövidítette címét, elhagyván annak második részét «et finno-ougriennes». A Revue mostani hármas számában a történelmi vonatkozású tanulmányok többségben vannak. Kovács Alajos: a háború előtti Magyarország nem magyar ajkú lakosságának helyzetét ismerteti, HAJNAL István: Esterházy Pál hercegnek 1814-iki franciaországi tartózkodása alatt írt naplóját közli, VALLERY-RADOT János az Árpádház korabeli egyházi építőművészetéről ír tanulmányt, BÜRNER Sándor: Jean de la Chapelle-ről Magyarország XVIII. századi francia barátjáról értekezik. Bibliografiai vonatkozásokat találunk PATARY Lászlónak immáron negyedik folytatásában előttünk fekvő tanulmányában, mely a magyar protestantizmusban észlelhető francia befolyást, nevezetesen OSZTERVALD J. F. írásait ismerteti. Igen hasznos szolgálatokat tesz ARDAY Pálnak cikke, melyben a Tudományos Akadémiának s a Történelmi Társulatnak kiadásában megjelent történelmi munkákat ismerteti. Gazdag adattár és mélyenszántó könyvismertetések után megkapjuk az 1928. évi magyar vonatkozású francia kiadványoknak bibliografiáját.

I. K.